

ETOS UNIWERSYTECKI

MGR AGNIESZKA M. KOWALCZYK

KATOLICKI UNIWERSYTET LUBELSKI JANA PAWLA II
INSTYTUT PEDAGOGIKI, KATEDRA PEDAGOGIKI CHRZESCIJANSKIEJ

- ale jaki?

1

Namysł nad problematyką etosu uniwersyteckiego wpisuje się w nurt zagadnień z zakresu edukacji szkoły wyższej. Współcześnie tematyka ta stanowi coraz częściej przedmiot zainteresowania ze strony badaczy pochodzących z różnych środowisk akademickich. Są to ludzie, którzy chcą świadomie kreować przyszłość i którzy znają ciężar odpowiedzialności jaka spoczywa na nich oraz na uniwersytecie, jako miejscu szczególnej formacji intelektualno-moralnej. Kazimierz Kloc zauważa, iż w końcu nastąpiły czasy, w których „dostrzeżono, że wartości akademickie zostały zagrożone - w przeszłości przez wpływy ideologiczne, współcześnie zaś - przez nadmierną komercjalizację edukacji wyższej”. Z tej racji istnieje nagła potrzeba stałego podejmowania namysłu nad tym zagadnieniem, szczególnie zaś w ramach międzyakademickich polemik.

ETOS UNIWERSYTECKI:
„zbiór wartości przyjętych i wprowadzanych w czyn przez środowisko akademickie?”

2

Warto w tym kontekście wspomnieć o pozytywnym efekcie prowadzonych dotąd prac. Mowa m.in. o odbywających się różnorodnych zjazdach, seminariach, a przede wszystkim o opracowaniu tekstu „Etosu akademickiego”. Jest on pokłosiem prac prowadzonych w Szkole Głównej Handlowej w Warszawie nad stworzeniem swoistego kodeksu Zasad dobrych obyczajów akademickich. Projekt ten został w niedługim czasie rozpropagowany wśród przedstawicieli innych uczelni, gdzie spotkał się z dużym zainteresowaniem ze strony kadry naukowej. Efektem współpracy prowadzonej na tym polu jest właśnie wspomniany „Etos akademicki”, który wraz z listem został rozesłany w późniejszym czasie do rektorów i senatów pozostałych uczelni².

3

Etos, jak słusznie zauważa Ewa Chmielecka, pełnił przez kolejne wieki rolę efektywnego sterownika w zakresie różnorodnych aktywności podejmowanych przez społeczność akademicką na rozmaitych polach. Podstawową zależnością stanowiącą o jego aktualności i umożliwiającą jego dalsze trwanie była relacja mistrz - uczeń, którą wyakcentował m.in. Prymas Wyszyński, podejmujący również już kilkadziesiąt lat temu refleksję nad problematyką etosu uniwersyteckiego (szczególnie KUL). Warto postawić pytania o to, czy dzisiejszy uniwersytet działa nadal na analogicznej zasadzie? Czy wartość tejże relacji jest właściwie doceniana w realiach współczesnego świata, który ulegając w znacznym stopniu zjawisku globalizacji, bardziej lub mniej świadomie komercjalizuje stopniowo kolejne obszary rzeczywistości? Czy dziś nadal dostrzega się i właściwie dowartościowuje społeczną rolę uniwersytetu? Czy są to już jedynie zagadnienia z obszaru tradycji i historii, a co najwyżej postulat?

4

Autorzy „Etosu akademickiego” upatrują jego malejącej roli w deprecjowaniu wartości z zakresu życia społecznego i akademickiego w braku troski o dobro wspólne w negatywnym wpływie otoczenia społecznego i w komercjalizacji kształcenia. Istotne znaczenie odgrywa także brak wyraźnych sankcji w przypadku naginania, bądź wręcz przekraczania norm etycznych. Wskazuje się także, iż współcześnie można mówić o niewłaściwym pojmowaniu natury edukacji - zawężającym ją do racji jedynie ekonomicznej w której dominuje nastawienie na wartości instrumentalne, wykluczające tym samym ukierunkowanie na autoteliczne wartości intelektualno - moralne. Podobnego zdania jest Chmielecka, która podkreśla, że „erozja, osłabienie (etosu - przyp. AMO) jest jednym z najważniejszych zagrożeń dla tożsamości środowiska akademickiego. Jest zatem i najpoważniejszym zagrożeniem dla prawidłowego wypełniania przez uczelnię jej ról społecznych, narusza jej odpowiedzialność za ich wypełnienie. Nie sposób nie zauważyć, iż są one dziś (w Polsce i na świecie) zagrożone - tradycyjny uniwersytecki etos ulega

erozji. Jej podstawowy wyznacznik to osłabienie lub zanik myślenia wedle wartości i uznanie nadrzędności wartości instrumentalnych („interesów”) nad autotelicznymi: poznawczymi i moralnymi. Towarzyszy temu brak troski o dobro wspólne i poczucie odpowiedzialności za własną pracę, przyzwolenie na łamanie norm etycznych - zanika więc duch wspólnoty akademickiej. Środowisko akademickie przestaje myśleć według wartości, traci swą tożsamość i elitarność. Etos akademicki jest warunkiem koniecznym istnienia nauki oraz podstawą wspólnoty akademickiej”³.

Można zatem postawić tezę, że w przypadku, gdy opisany proces znajdzie się w już zaawansowanym stadium, wówczas uniwersytet przestanie pełnić rolę miejsca elitarnego, odznaczającego się wyższą kulturą. Przystanie się wyróżniać w swojej formie i treści. Zasadne wydaje się zatem w tej sytuacji postawienie otwartego pytania o to, co stanie się wówczas celem nadrzędnym jego istnienia?

5

Na zakończenie rozważań z zakresu etosu uniwersyteckiego warto przytoczyć słowa prof. Kazimierza Twardowskiego, które zawarł on w swojej mowie, zatytułowanej „O dostojności uniwersytetu”, a którą to wygłosił w 1930 r. z okazji wręczenia mu tytułu doktora honoris causa ówczesnego Uniwersytetu Poznańskiego. Stanowią one swoisty wyznacznik dla tego, w jaki sposób owy etos ma być realizowany i w jakim kształcie winien on się jawić. Mówił on:

„W tem właśnie uwydatnia się charakter obiektywny badania naukowego, że nie przyjmuje ono rozkazów od żadnych czynników zewnętrznych i że nie chce służyć żadnym względom ubocznym, lecz za panów swoich uznaje jedynie doświadczenie i rozumowanie i że jedno tylko ma zadanie: dochodzenie należycie uzasadnionych sądów prawdziwych albo przynajmniej jak najbardziej prawdopodobnych. Służąc temu celowi, uniwersytet istotnie promieniuje dostojnością, spływającą na niego z olbrzymiej doniosłości funkcji, którą pełni. Wszak niesie ludzkości światło czystej wiedzy, wzbogaca i pogłębia naukę, zdobywa coraz to nowe prawdy i podobieństwa - tworzy jednym słowem najwyższe wartości intelektualne, które przypaść mogą człowiekowi w udziale”⁴.

² Zob. K. Kloc, E. Chmielecka, *Dobre obyczaje w kształceniu akademickim*, Fundacja Promocji i Akredytacji Kierunków Ekonomicznych, Warszawa 2004, s. 5.

³ Zob. Tamże.

⁴ Zob. E. Chmielecka, *Kilka uwag o etosie i kodeksach akademickich oraz o odpowiedzialności uczelni*, w: Krzysztof Lej (red.), *Społeczna odpowiedzialność uczelni*, Instytut Społeczeństwa Wiedzy, Gdańsk 2008, s. 23.

⁵ Zob. K. Kloc, E. Chmielecka, *Dobre obyczaje...*, s. 9.

⁶ E. Chmielecka, *Kilka uwag o etosie...*, s. 23-24.

⁷ K. Twardowski, *O dostojności uniwersytetu*, Poznań 1930, w: http://www.whus.pl/files/whus/twardowski2_1.pdf (dostęp z 18.03.2015 r.).

⁸ K. Kloc, E. Chmielecka, *Dobre obyczaje...*, s.15.

6